

FÉRFIAK

KISKANÁSZ: A szegény ember élete a kanászsággal kezdődik, disznókkal, malacokkal foglalkozik, a szegény családok gyermekeiből lett. Jóérzésű szülő nehezen adta szolgálatra kisgyermekét, de a szegénység nagy úr. Legkésőbb 10 éves korában a fiúgyermeket elküldték éves kiskanásznak. Az év utolsó napján a kocsmában van a kanászfogadás, ahol az apa komoly alkudozás után alakította ki a fia éves bérét, a gyermekét kiválasztó gazdával. Három-négy nap múlva ment ki a fiú a tanyára. Addig otthon az édesanyja megjavíttatta, összekészítette egész éves ruházatát: szürkankó (gallér nélküli felsőruha), csizma, kapca (szögletes vászondarab, a lábukat csavarták bele télidőben a csizmában), vászongatya, daku (vastag felöltő), nyakravaló, két pár fehér felső, sapka, kalap, bocskor. Ezen kívül bunkósbot, bicska, kötél.

Feladatai: Tavasszal 4 órakor kel, takarítja a jászolt, etet, itat, kihordja a trágyát. Mosdik, eszik, majd kihajtja a jószágot. Egész legeltetés alatt éberem őrzi az állatot, mert ha tilosba téved, jaj lesz neki. Közben arra is ügyel, hogy legyen ivóvize is az állatnak. Délre, ha tud, behajt. Eresz alá húzódik és eszik. Ebéd után újra kihajt és este 6 óráig kint van. Eszik, majd segít a ház körül, tüzelőt hoz, kukoricát morzsol, szösztep, tökmagot tisztít, stb. Ha már nem kap több feladatot,

8 órakor nyugovóra tér az istállóban. Nyáron, amikor napközben nagyon meleg van, akkor hajnali 3 órakor kel és azonnal kihajtja az állatot, hogy hűvösben legelhessen. 7-8 óra körül behajt, eszik, majd minden ház körüli munkába besegít. Enni ad a többi állatnak, gyümölcsöt szed, takarítja a területet, ólakat, vizet hord, stb. Délután 2-3 óra körül hajt ki ismét, este 8 óráig.

Októbertől márciusig kétszer eszik, délelőtt 8-9 körül és délután 3-4 óra körül, mert délre nem hajt be.

Télen kevesebbet szenved a kiskanász, mert ha lelesik a hó, akkor kevesebbet van a szabadban. Kihajtja ilyenkor is az állatot, de jóval kevesebb időre, inkább a tanya körül tartózkodik. Csak akkor nem hajt ki, ha nagyon hidegre fordul. De ilyenkor is van dolga bőven. Az állatokat eteti, itatja, tisztítja, takarmányt hoz, kukoricát morzsol, tökmagot tisztít. Étele általában kevés kenyér, leves, kemény tarhonya, kása, tej, túró, tök, gyümölcs, nagyon ritkán szalonna.

Úgy mondják, hogy a kanásznak még a söprű is parancsol, mert nem csak a gazda, hanem a gazdaasszony, a gazda fia, béres, szolgáló és mindenki, aki a tanyán van, utasíthatja. Nincs se ünnepe, se vasárnapja. Haza csak akkor mehet, ha valaki a családjából felváltja.

Ha a munkájával elégedettek voltak, akkor a gazdaasszony az év utolsó napján rétest süt, és jól tartja a kanászt, így engedi haza, a kialakított bérével együtt. Általában 14-15 éves koráig kanász a gyerek, addig gyerekszámba veszik.

Itat a kanász a Balatonból

CSORDÁSGYEREK: Nem minden kanászból lesz csordás, mert csak olyan helyen fogadnak, ahol 20-30 db. marha van. 14-15 éves fiú, ugyanúgy az év utolsó napján fogadják egy esztendőre, mint a kiskanászt. Feladata a szarvasmarha legeltetése, tisztán tartása, gondozása. Ezen kívül minden olyan dolgot elvégez, ami a tanya körül adódhat. Hasonlóképpen hajtja ki a jószágot évszakonként, mint a kiskanász. Étele is hasonló, de többet és többfélét eszik. Neki többször jut szalonna, kap lepényt, csíramálét is. Ő sem mehet haza egy évig, csak ha felváltják. A csordásság 2-3 évig tarthat egy tanyán, ha elégedettek vele. A csordásgyerekből általában kisbéres lesz.

Csordás kunyhóval

BÉRES:

- **kisbéres:** 14-15 éves fiú, aki volt már kanász, vagy csordás. A nagygazda és az öregbéres jobbkeze, minden általuk adott feladatot elvégez a tanyán és azon kívül. Állatokkal foglalkozik, szánt, vet, boronál, kaszál, kapál, arat, kukoricát tör, kukoricát foszt, veteményföldet ás és minden házi munkában segít. Étele: tej, szalonna, túró, gyümölcs, tarhonya, bableves, krumplipaprikás, lepény, csirke, disznóhús. Ő is az eresz alatt eszik a többi cseléddel. Csak akkor mehet haza, ha lakodalom, vagy haláleset történik a családjában. Ha lejár az éves munkája maradhat a tanyán, ha elégedettek vele. A kisbéresség általában 4-5 évig tart, vagy addig, amíg elviszik katonának. Ha nem viszik el katonának, lehet belőle kocsisbéres, vagy tovább béreskedik.
- **öregbéres:** Azok a béresek, akik már megnősültek és a gazdaság vezetését vállalják. Az öregbéres tulajdonképpen a gazda helyettese. Úgy is hívják néhol, hogy béresgazda. Van, hogy a katonaság után megnősül és a régi helyére megy vissza és ott lesz öregbéres akár 70 éves koráig is. De az öregbérest is fogadhatják szilveszterkor a kocsmában egy évre. Jobb helyen külön béresház volt a tanyán, ami egy szobából, pitarból és kamrából állt. Ha a gazda kint lakik a tanyán, akkor az irányítja a napi munkát. Ha nem lakik kint, akkor az öregbéres a felelős mindenért. Csak a gazda parancsolhat neki. Az öregbéres viszont parancsolhat minden kisbéresnek, csordásnak, kanásznak, szolgálónak. Ő kel fel legelőszőr, és ő fekszik le utoljára. Ha másnak kell őt felkelteni, szegényében nem maradhat. Az öregbéres olyan a tanyán, mint az őrmester, mindenütt ott van, mindent lát, semmi sem kerüli el a figyelmét, minden hibát javít, vagy javíttat, hull belőle a parancs. Minden munkát betanít, vezet, irányít, legyen az kapálás, szántás, vetés, aratás, vagy jószággal való feladat. Télen, ha más munka nincs, szánkót, jármot, faekét, talyigát, peckeket, kötelet, gereblyét és egyéb szerszámokat csinál, javít. Disznóöléskor ő a főböllér. Ha kiöregszik az öregbérességből, csósz lesz.

KOCSISOK:

- **KOCSISBÉRES:** Kétféle kocsisbéres volt. Az egyik olyan nagy parasztgazdaságokban, ahol a gazda az év nagyobb részét kint töltötte a tanyán, a másik pedig városi helyen volt, ahol a gazda a városban lakott. Takarosabb, jó tartású, értelmesebb, fürgébb emberből lehetett kocsisbéres, hiszen a gazda akárhol is lakott, bármikor szólhatott, hogy azonnal fogjon be a kocsiba és induljanak. Szilveszterkor fogadják őt is egy évre, de kommandálhatják (ajánlhatják) is. Nevében benne van, hogy kocsis is, béres is. Elsősorban béres munkát végez, de minden városi, tanyasi munkát rábíznak, ami a ház körül, vagy a mezőn előfordulhat. Még aratáskor, kukoricatöréskor, fosztáskor, morzsoláskor is be kell segítenie. Tüzelőt, szénát, szalmát, trágyát szállít. Télen szántalpat tesz a kocsira és úgy végzi a feladatokat. A rábízott lovakat gondozza, és a kocsit javíttatja. Az istállóban alszik, ahol ágy van neki beállítva szalmazsákkal. A tanyán élők igyekeznek jóban lenni vele, mert a gazdával az utazások során elbeszélgetnek, így jó véleményt mondhat róluk. Ha rosszban vannak, olyat is mondhat a gazdának, ami esetleg nem igaz. Étele jobb a többi szolgánál.
- **IGÁSKOCSIS:** Nagyobb gazdánál és uraságnál található. Csak olyan emberből lehet igáskocsis, aki jó erőben van, nehéz terhet, hideget, meleget jól bírja. Van felesége, kb. 30-40 éves, a tanyán, vagy a majorban lakik. Gazdasági évre, vagyis Szent Mihálytól, szept. 29-től fogadják, Szent Mihályig, jelentkezésre. Uradalmakban a béresgazda, tanyán az öregbéres adja ki neki a feladatot. Ő hurcolkodik, cipekedik a legtöbbet. Magot, termést, élelmet, építőanyagot és minden mást szállít. Természetesen ő rakja fel a kocsira, majd szedi le onnan ezeket. Részt vesz a mezei munkákban is és gondját viseli a rábízott jószágoknak. Az istállóban alszik és a saját kosztján van. Ez azt jelenti, hogy a felesége főztjét eszi. Helyét nem nagyon változtatja, csak ha kiöregszik belőle. Őt, de legfeljebb tíz évig bírja ezt a nehéz fizikai munkát. Ezután általában napszámos lesz.
- **PARÁDÉSKOCSIS:** Csak nagy urak, nagy gazdák, kocsin járó orvosok tartották. Kezébe van letéve a gazda és családja élete, testi épsége, tekintélye. Nagyon jó idegekkel, szemmel, füllel, erővel kellett rendelkeznie. Csak ismerős, megbízható, tiszta, ügyes, borotvált, szép ruhával rendelkező embert fogadtak erre a munkára. Feleséggel rendelkező, kiszolgált huszárból vagy tisztiszolgából lettek. A városban lakik, bérelt házban, közel a munkaakadójához. Szilveszterkor fogadják egy évre, a gazda házában a jelentkezők közül. A gazda nem szokott lealkudni a kért bérből, mert tudja, hogy olcsó húsnak híg a leve. A feladata kizárólag a lovak gondozása, befogása, lószerszámok rendben tartása. Ha a gazda szólt, pár perc alatt indulásra készen kellett állnia. Az istállóban aludt az ágyon. Ha haza kellett mennie, az udvaros helyettesítette. Ez ritkán fordult elő, inkább az asszony látogatta őt, mert a lovakat nem lehetett csak úgy ott hagyni. A jó parádéskocsis szinte a családhoz tartozott. Ha elégedettek voltak vele, addig maradt, ameddig kiöregedett.
- **BÉRKOCSIS:** Parádéskocsisból, kereskedőből, lókupecből, fuvarosból és tönkrement gazdákból lettek. Csak személyszállítást végez pénzért, vonathoz, vonattól érkezőket visz, lakodalmi, vagy temetési menetben vesz részt. Multságba, vagy onnan szállítja az utasokat. Időjárásnak megfelelően szépen öltözködik. A viteldíj régen attól függött, hogy milyen volt az út. Nagy sárban drágábban vitte az utast. Megbízható, szavatartó embernek kellett lennie. Mivel sokszor éjszakázott, gyakran mulatós emberré vált. Munkája addig tart, amíg kiöregszik belőle.

- **MALMOSKOCSIS:** A malmok tulajdonosai tartottak kocsisra a célra, hogy az ügyfelektől az őrlésre szánt búzát, árpát összeszedje, majd őrlés után visszaszállítsa. Feleséggel rendelkező, 25-50 éves, nagyon erős emberek. A tulajdonos fogadja fel szilveszterkor pénzért és terményért. Nem csak a gabonát szállította, hanem ha bármi érkezett vasúton a malomnak, akkor azt is ő hozta-vitte. A lovakat és a kocsis is gondozta. Saját kosztját eszi. Nagyobb malmoknak akár 3-4 kocsisuk is volt. A vasárnapjuk szabad, de a lovat akkor is el kellett látniuk.

TANYÁSOK:

- **KISTANYÁS:** Vannak olyan gazdák, akiknek több helyen is van tanyája. A nagytanyán lakik a családjával, de a kisebb tanyáján is műveli a földet. Jószágot ott nem tart, de a föld miatt van egy kisebb épülete. Hogy ne álljon üresen, ezért fogad oda embert, vagy családot. Ezért a kistanyás nem kap bért, de ő sem fizet. A tanyán magának termel élelmet és aprójószágot is tart. Általában egy évre fogadják fel, de ha elégedettek vele, akár 10-15 évig maradhat. Általában az egész család eljár a környékbe, napszámba dolgozni.
- **TANYÁSBÉRES:** Mindig a nagytanyán lakik, ahol a jószág van. A tanyásbéres az egész gazdaság dolgát, baját viszi a vállán. Gazdasági évre fogadják, a gazda házában jelentkezők közül. Általában 30 éves kortól fogadnak fel tanyásbérest és addig tartják, amíg megöregszik. Bére magasabb, így előfordul, hogy annyi pénzt tud összerakni, hogy saját házat tud venni és saját gazdaságot indít.
- **FELESTANYÁS:** 30 év körüli családos ember, aki a gazda tanyáján él és azt felesben műveli. Tehát rendelkezik minden olyan eszközzel, ami a földműveléshez és az állattartáshoz szükséges, de nincs saját tanyája, ezért műveli másét, felesben. Gazdasági évre szokott szólni a haszonbérlet.
- **KISÁRENDÁS:** Azokból a szorgalmas családos emberekből lesznek, akik összekuporgattak annyi pénzt, hogy kibérelhetnek egy darab földet, azt megművelik, s ha a Jóisten megsegíti őket a jó időjárással, akkor hasznot húznak belőle. 3 gazdasági évre bérel ki a földet, lovat vesz és kiköltözik a tanyára. Mindent maga és a családja végez el, mert ha napszámot fizetne, elvinné a hasznát. Nem csak a földet műveli, hanem aprójószágot is tart.

KUBIKOS: A kubikosság abban az időben volt nagyon elterjedve, amikor a folyókat szabályozták, az árterületeket csatornázták, illetve a vasútvonalak építésénél rendkívül sok földet kellett megmozgatni. A kubikosság nagyon nehéz fizikai munka, hiszen talicskával szállították a földet egyik helyről a másikra. Ezért elég jól fizettek, így nem volt belőlük hiány. Hátránya volt, hogy a munkaterületre kellett ideiglenesen költözködniük, otthon hagyva a családot. Az asszonyra hagyták a ház összes gondját, baját. A munka helyszínén csak egy kis kalyibában laktak, nehéz körülmények között. Napkeltétől napnyugtáig dolgoznak. Nem igazán takarékos emberek, könnyen költik a pénzüket itatra, kártyára. A kubikosság apáról, fiúra szállt. Aki takarékos volt, házat, földet tudott venni a keresetéből.

NAPSZÁMOS: A napszámos két keze munkájával keresi a kenyerét, napról napra. Mindenre vállalkozik és mindenre alkalmas. Az ő helyzete a legbizonytalanabb, mert befolyásolja az időjárás is, jó, ha egy évben 200 napot dolgozhat. Minden ház körüli és földműves munkát elvállal és nagyon jól kell dolgoznia, mert nem hívják többet sem másnap, sem máskor.

A piacon fogadják föl, bére attól függ, hogy milyen az elvégzendő munka. Télen sokkal kevesebb a napszámos munka, ilyenkor nádat, gyékényt vág, havat lapátol, disznóölésnél segédkezik, tüzelőt vág. A gyenge táplálkozás és a nehéz munka miatt hamar öregszik. A napszámos ember boldogulása attól függ, hogy milyen takarékos a felesége. Ha nem tudják jól beosztani a pénzt, koldusbotra juthatnak.

VÁLYOGVETŐ: Csak olyan ember tudja elvégezni ezt a munkát, aki erős fizikumú és jó a dereka. Alkalmi munka, főleg tavasszal végzik, száraz időben. A város vagy falu szélén levő vályogvető gödröknél dolgoznak és készítik az építőanyagot.

A vályog egy építőanyag agyagból és apró szalmából. Ezt vizes állapotban keverik össze és készítenek belőle egy fakeret segítségével téglatest alakú formákat. Ezt kiszárítják, majd eladják. Kiváló építőanyag, mert télen meleg, nyáron pedig hűvös van miatta a házban. Mivel a vízben szétmállhat, ezért fontos az épület jó alsó vízszigetelése.

FALRAKÓ: Amíg nem volt a kőművesipar ilyen fejlett, ún. falrakók voltak. Olyan 30-35 éves emberből lett, aki napszámos volt sokáig egy kőműves mellett és eltanulta a szakma titkait. Nincs mesterlevele, ezért csak akkor tud megélni belőle, ha jól dolgozik és megbízható, nem italos ember. Lakóház építését nemigen vállaltak, inkább „csak” istálló, ól, vályogkerítés építését. Segítséget a gazda adott mellé. Azért hívták őket munkára, mert a jó kőműves ritka volt, ezért aztán nagyon drágán dolgoztak. A falrakó viszont olcsóbban vállalkozott a munkára. 1900 óta azonban csak vizsgázott kőműves építhet falat, ezért ha elkapták, hogy vizsga nélkül dolgozik, börtönbe zárták.

Házi feladat: Válassz ki magadnak egy embert az ezen az órán megismertek közül és rajzold le!

3. óra

KÚTÁSÓ: Nagyon kevés kútásó volt, faluban 1, városban is csak 5-6. Bár a tevékenységét egész évben végzi, ha nincs éppen munkája, elmegy napszámosnak. Nehéz fizikai munka, egyedül nem dolgoztak, mindig napszámossal együtt. Jól megfizették, ezért akár házat, földet szerezhetett, mesterségét általában valamelyik fiára örököltette.

TETÉJVERŐ: Így nevezik a házak nádtetejének készítőit. A babramunkát szerető, okos, erős, bátor emberekből lett tetőkészítő. Tavasztól késő őszig tartott a munka, de ha nem volt éppen megbízatása, elment napszámosnak. Több hétig is eltarthatott egy nádtető készítése. Nem fizették valami jól, ezért csak akkor jutott egyről-kettőre, ha jól tudta beosztani a felesége a bért. Amikor már olyan korba ért, hogy nem tudott a tetőre mászni, napszámos lett, vagy dinnyecsőznek ment.

SZŐLŐKAPÁS: Régen minden nagygazdának volt szőlője, amit csak olyan ember tudott valóban jó termőre fordítani, aki értett hozzá. Ezért aztán csak hozzáértő ember lehetett, szőlőkapás. Nem csak kapálja a szőlőt, hanem minden egyéb vele való munkát is elvégzi. Szent György napjától (ápr. 24.) Szent Mihály napjáig (szept. 29.) tart a munka a szőlővel, ebben az időben kint is lakik a szőlőben. De nem csak szőlője van ott a gazdának, hanem sokféle gyümölcsfa és vetemény is, így azzal is van munka. Télen napszámos munkát végez. Nem fizetik meg nagyon jól, így nem tud belőle házat, földet szerezni.

CSŐSZÖK:

- **SZŐLŐCSŐSZ:** Amikor a szegény ember megöregedett és nem volt már képes a nehéz munkára, könnyebb munka után nézett. A hegygazdák szilveszterkor fogadták fel kis pénzért, terményért, venyigéért. A gazdák elsősorban olyan öreget kerestek, akinek már volt dolga a hatósággal, mert úgy gondolták, hogy tolvajtól nehezebb lopni. Nem ivós, fegyverhez értő, a magányt kedvelő és kutyával rendelkező embert fogadtak föl leginkább. Kint lakott a szőlőben, rendes kis házat adtak oda neki, ahol még aprójószágot is tarthatott. Amikor januárban kiköltözik, még nincs dolga, de jól meg kell ismernie az egész területet, minden tőkét, fát, így sokat járkal közöttük, nézi, nem betegek-e. Az őrzésen kívül más munkát csak akkor végez, ha fizikailag képes rá és külön megfizetik. Ilyen pl. a metszés és a permetezés. A területét naponta legalább kétszer bejárja, sokszor éjjel is. Ha tolvajt talál, nem mindig fogja meg, elég, ha tudja ki az, megy jelenteni a rendőrnek. A szőlőt dézsmáló seregélyek elzavarása is a feladata volt, ezt kereplővel, parittyával vagy karikás ostorral végezte. A gazda naponta többször feldudált a hegyre, amire a csősznek vissza kellett dudálni, vagy lőni, így a gazda látta, hogy nem alszik. Ha elégedettek voltak vele, évekig maradt a helyén.
- **NYOMÁSI CSŐSZ:** Hivatalosan mezőőrnek mondják, közszolgálatot teljesít. A falu, vagy város határában levő területek valamelyikét őrzi. A művelés alatt levő területek elnevezése: nyomás, tanya, puszta, rét. A csősz neve aszerint változott, hogy éppen milyen területet őrzött. Újévtől újévig fogadják. Leginkább olyan embereket választottak, akik hétpróbás öregek, tönkrement gazdák, jó emberismerők, jól forog a nyelvük, hűségesekek, nem ijednek meg semmitől. Előfordul, hogy az őrizendő terület közepére építenek neki ideiglenes szállást. Naponta 20-30 kilométert is kellett gyalogolnia, hogy bejárja a területet. Vigyázta, hogy ne lopják a termést, elkergette a madarakat, nyulakat. Fegyvert, bunkósbotot hordott magával. Ha jól alkudott meg a gazdával, akkor akár szépen kereshetett.

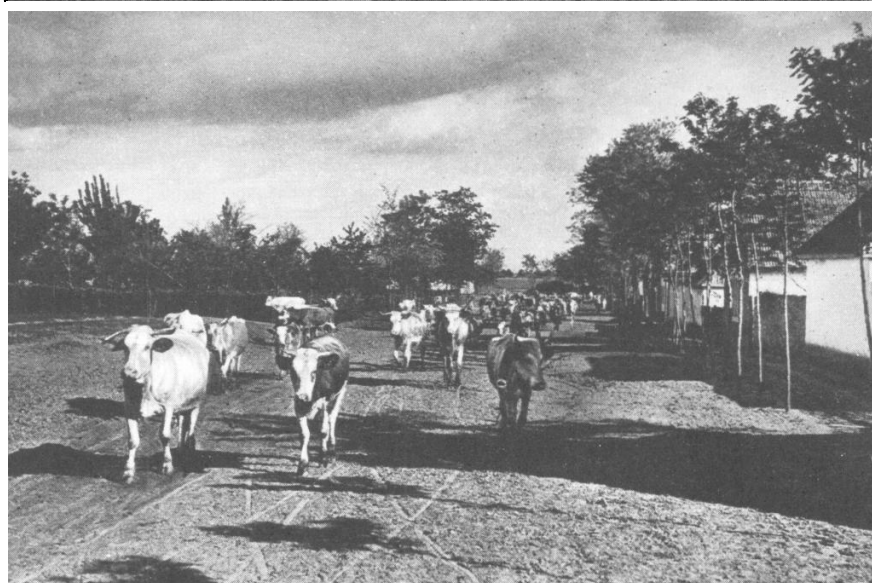
- **KUKORICACSŐSZ:** Csak uradalmakban, nagyobb gazdaságokban van kukoricacsősz. Általában pásztorokból lesznek, amikor elérik a 60-70 éves kort. Az uraság a saját, hűséges embereiből választja ki.

Maga készítette kunyhóban lakik a kukoricaföld mellett, augusztustól októberig. Éjjel, nappal járkal a területen kutyájával együtt. Ha tolvajt talál, vagy elfogja, vagy jelenti a gazdának. A területre betévedt állatokat is elkergeti. A bérébe kapott kukoricát búzára cseréli, a kunyhó anyagát pedig télen tüzelőnek megkapja.

ZSÁKOLO: Erős, munkát jól bíró, 25-50 éves emberekből lesz. A hajóknál, vasútnál, malmoknál, magtáraknál foglalkoztatják őket. Állandó foglalkozás, akár 25 évig is egy helyen dolgozhatnak. Reggel 5-től este 7-ig tart a munkaidő. Ha nincs zsákoló feladat más munkát is elvégeznek, amit mondanak nekik. A feleségük is bedolgozik, ők foltozzák a zsákokat. Jól lehetett vele keresni, akár házat, földet lehetett szerezni. A vasútnál különösen jól fizettek.

TEHÉNCSORDÁS: Azokra a tehenekre vigyáz a kutyájával, amelyeket a falu házaiból szed össze reggelente és hajtja ki a falu közös legelőjére. Szent Györgytől Szent Mihályig tart a munkája.

Este 6 óra után hajtja vissza a falu főutcáján a jószágot, onnan mennek haza maguktól az állatok. Kevés terményt és pénzt kapott.

Hazatér a csorda

CSÜRHÉS KANÁSZ: Nagyon szegény ember, aki jó futó, mert a malacok, disznók után sokat kell szaladozni. Szintén nyári foglalkozás, Szent György naptól, Szent Mihályig dolgozik, a faluból szedi össze a malacokat, disznókat és viszi a legelőre. Szintén kevés terményt és pénzt kap az állatok gazdától. Nehezen él meg a kevésből.

LÓCSISZÁR: Lóhoz értő, lovakat szerető fiatalokból lett lócsiszár. Azon ügyködik, hogy a lovat eladó és azt megvevő embereket összehozza úgy, hogy mindkettőjüktől lásson hasznot. Furfangos, ravasz, kivételesen jó emberismerettel rendelkező férfiak. Olyan is megesett, hogy egy lovat háromszor is eladott. Lelkiismeretet nem ismert és még a tulajdon testvérét is becsapná a haszon reményében. A könnyen jött pénzt könnyen is veri el, vagyon nem gyűjt.

DISZNÓKUPEC: Ugyanazt a munkát végzi, mint a lócsiszár, csak ő disznókkal kereskedik. Furfangos, eleven észjárású, jól számoló, előre gondolkodó ember. Általában tönkrement gazdákból, munkakerülő emberekből lett. Úgy mondták, hogy a disznókupec a munkából a könnyűt, a kolbászból a vastagot, a disznóból a nehezet szereti. Könnyen jött pénzt, könnyen veri el, kocsmában tölti az ideje nagy részét. Nincs lelkiismerete, apját, anyját becsapná.

MARHAHAJCSÁR: A könnyen élő emberek közül is a legaljából való, akik nem akarnak valódi munkából megélni. Az állatokat szereti, de dolgozni, azt kevésbé. A kupecnek által összevásárolt jószágot hajtja a vidéki vásárokból haza. Fejből tudja a vásárok helyét és idejét és odamegy, ott ólálkodik, hátha felfogadják. Az idegen jószágok hajtásához nagy ügyesség és bátorság kellett, de a szabad élet annyira vonzotta őket, hogy sokszor az egész életét így élte le.

VŐFÉLY: Az a feladata, hogy a házasulandó fiatalember részére megkéri a lányt, az esküvőhöz elkíséri, a lakodalmi ünnepet előkészíti, rendezi, felszolgál és köszöntőt mond. Vidám, jó beszélőkéjű, talpraesett ember. Munkája inkább csak ősszel és télen van. Terménnyel, pénzzel hálálják meg munkáját. Mindenhol más összegben állapodnak meg, a megbízó anyagi körülményeihez mérten.

FUNERÁTOR: Mikor meghalt valaki a háznál, szóltak a funerátornak, a temetésrendezőnek. Feladata: az orvossal halotti bizonyítványt kiállíttatni, ezzel elmenni az anyakönyvi hivatalba és bejelenteni a halálesetet, a papnál megbeszélni a temetést és a misét, a kántorral megbeszélni a feladatait, sírhelyet váltani, sírásókkal beszélni, harangozóval tárgyalni, gyászjelentést széthordani, temetés előtt a papért, kántorért menni, kísélni a halottat a sírhelyig, a temetés után halotti torba hívni. Idősebb korban lesz funerátor valaki, kb. 50 éves kortól. Csöndes, józan életű, írástudó, szép ruhával rendelkező ember. Özvegyasszonyokból is lehetett funerátor

HALOTTAS EMBER: Gyászhuszároknak, halottvivőknek, halottkísérőknek is nevezik. Az 1890-es évektől kezdve a temetkezési intézetek vettek fel 4-6 egyenruhás embert azért, hogy a lezárt koporsót kihozzák a házból, kísérik a halottas kocsit, a temetéskor feltegyék a ravatalra, berendezzék a temetéskor a területet, levegyék a kocsiról a halottat, elhelyezték a koszorúkat a sírnál. Nagy kegyeletet kellett mutatniuk, csöndes, józan életű, jó kiállítás emberekből lettek. Nem állandó foglalkozás ez, csak esetenként kaptak fizetést.

Házi feladat: Nézz utána a könyvtárban, hogy milyen tréfás szövegeket mondtak a vőfélyek a lakodalomban és írd le közülük néhányat!

LIBAPÁSZTOR: A szegény asszony élete a libapásztorsággal kezdődik. A szegény ember gyereke iskolába nemigen járt. A fiúgyermekkel még csak kijárattak egy-két osztályt, de a lánygyermekkel nem törődtek. Ritkán egy osztályt kijárhattak, éppen hogy csak írni, olvasni meg néhány zsoltárt énekelni megtanultak. Ez az iskolába járás is csak ősztől, tavaszig tartott, mert tavasszal már elküldték libapásztornak. Kb. 5-6 éves korukban küldték őket el az általában cselédsorban lévő szülők. Szent György naptól Szent Mihály napig tartott a munka, de volt, hogy csak 2 hónapra fogadták fel őket. A libapásztort a gazdasszony fogadja föl, általában ismerős lányát. Előfordult, hogy pénzt nem kapott a munkájáért, hanem csak ruhát és ételt. Általában 20-100 db. libára kellett vigyáznia, akiket csak a harmat felszáradása után kellett kihajtania. Mivel a liba gyenge állat, ostort nem használhat, gallyra kötött ronggyal terelgeti őket. A libapásztornak nincs vasárnapja vagy ünnepnapja, minden nap ki kell hajtania. Kevés és gyenge minőségű ételt kap, bár ha a gazdasszony jólelkű teremtés, akár jobb sora is lehet, mint otthon.

Libapásztor lányka

PESZRA: A libapásztorságból kinőtt 12-14 éves lány, akit kisgyermek mellé fogadtak. Leginkább városi lányból lett, aki szeretett csacsogni, tiszta volt, szerette szórakoztatni a gyerekeket. Ha a rábízott gyermek alszik, minden ház körüli munkát elvégeztetnek vele. Ha kedves családhoz kerül, jó sorsa lesz. Legtöbb helyen 2-3 évig van a peszra, aztán szolgáló lesz.

SZOLGÁLÓ:

- **kisszolgáló:** szegény család gyermekéből lesz szolgáló, vagy a felnőtt peszrából. A gazdasszony fogadta, aki az erős lányt kereste, nem a szépet, nehogy elszeresse a férjét. Mesteremberhez szívesen adták a lányt szolgálónak, mert ott sok a legény, könnyen talált magának férjnek valót. Általában nagygazda paraszthoz szerettek beállni, ahol van mit enni és még takaros béreskocsis gyerek is van. A szülők katolikus helyre szívesebben adták a lányt, mert ott a leves után más étel is van, míg a reformátusoknál nem mindig. A kezdő kisszolgáló még csak a kisebb házi munkákba, vagy a család idősebb tagjainak segít. Még csak most kezdi megtanulni azokat a háztartási dolgokat, amelyekre asszony korában szüksége lesz. Azt mondták, amilyen szolgáló, olyan asszony lesz. Kb. egy évig végez könnyebb munkát, utána aztán már rászorítják fokozatosan a nehezebb tennivalókra. Takarít bent és kint, az aprójószágot gondozza, veteményest gyomlál, piacra megy a gazdasszonyával, ruhát mos, szoba padlóját mázolja, tűzrevalót készít be, főzésben segít, ivóvizet hoz a kútról, terít, mosogat, havat seper, varr, kenyérsütésnél, disznóvágásnál segít, stb..

- **nagyszolgáló:** Ha a kishizsgáló elérte a 16. évet, nagyszolgáló lesz belőle. Egész évre, vagy hónapokra fogadták. A gazdasszony fogadta, ha a gazda szerette a fehérsépet, akkor a csúnyább lányt kereste. Ha a gazda hűséges volt, akkor inkább a szép, tiszta, önmagára is igényes lányt kereste. A nagyszolgáló a gazdasszony jobbkeze, mindenben neki segít. Minden ház és ház körüli munkát elvégez, de nagyobb, felelősségteljesebb feladatot kap, mint mikor még kishizsgáló volt. Most már önállóan is süt, főz, nem csak besegít. A száraztésztát is önállóan készíti. Kenyérsütésnél már szitálhat és fűthet is, nem csak mosogat. Tehenet fej, fonalat fon, tollat foszt, gyertyát önt. Nagyszolgáló általában addig lesz egy lány, amíg férjhez nem megy.
- **öregszolgáló:** Ha már betölti a harmincadik életévét és nem ment férjhez, öregszolgálónak nevezik. Ő a gazdasszony helyettese, akinek már nem kell megmondani, hogy mit, mikor és hogyan csináljon, mert már mindent tud. Ő is irányíthatja a kishizsgálókat. Van, hogy sosem megy férjhez és ugyanannál a háznál szolgál egész életében.
- **tanyai szolgáló:** Tanyára mindig erős, nagyszolgálót fogadtak, mert ott nem csak benti munkát kell végezni, hanem a gazdaságban is helyt kell állni. Kukoricát kapál, kukoricát tör, fosztja a csuhét, krumplit vet, kapál, szed, tollat foszt, házat meszel, száraztésztát készít, disznóvágáskor segít, aprójószágot gondoz, kenyérsütésben segít, főz. Több a munka, de több a fizetsége is. Addig szolgál tanyán, amíg férjhez nem megy.

SZOBALÁNY: Csak városban és úri helyen van. Olyan mozgékony, ügyes, tiszta, takaros szolgálóból lesz, aki szereti az úri szokásokat. Mindig a gazdasszony fogadja fel egész évre. Csak benti, házi feladatokat végez. Takarít, begyűjt, gyerekeket gondozza, terít, felszolgál, varr, ágyaz, nehéz munkát nem végez. Jól megfizetik, ha szépen dolgozik. 2-3 évnél tovább nem szokott tartani ez a munka, mert gyorsan férjhez mennek a szobalányok.

SZAKÁCSNÉ: Csak úri vagy nagygazda helyen van. Többnyire elvált, vagy özvegyasszonyokból lesz, középkorúakat fogadnak fel szívesen. A szakácsné a tudományát szolgáló korában lesi el és jól tudja kamatoztatni, ha van érzéke hozzá. Nem csak a főzés a feladata, hanem a kamra rendben tartása, alapanyagok beszerzése, télire való tartósítás is. Ha elégedettek vele, akár 10-20 évig is szolgálhat egy háznál. Ha nagyon megöregszik, kifőző asszony lesz belőle.

ÖREG LÁNY: Az olyan lányt hívják így, aki már elmúlt 30 éves. Több oka is lehet annak, hogy nem ment férjhez:

- csalódott a szerelemben
- nem volt hozzá megfelelő vagyona
- nagyravágyó és válogatós volt
- túl szép és senki nem meri megkérni
- túl csúnya, vagy testi hibája van
- nem akarja egyedül hagyni a szüleit

Az öreg lányoknak nehéz a sorsuk, mert mindenféle házi és ház körüli munkát elvégez, a szülei helyett dolgozik, de nagyon magányos. Csak templomba jár, máshova nem, inkább otthon van, búsul. Van, hogy öregségére mégis talál párt, de sajnos nagyon ritka. Ha a szülei meghalnak, előfordul, hogy a menhelyről hoz ki gyermeket, hogy ne legyen egyedül.

ASSZONY: Lány addig nem mehet férjhez, amíg nem tud jó kenyeret sütni és szépen mosni. Az asszony helye otthon van, ahol végzi a házimunkát, rendben tartja a házat és környékét, illetve elkészíti az ételmezt. Gondozza az aprójószágot, irányítja a szolgálókat, a pénzt gyűjtögeti, neveli a gyermekeit. Feldolgozza a lent, kenderet, meszeli a házat, kukoricát morzsol, tollat foszt, libát töm, fon, sző, télire ételmiszert tartósít, gyertyát önt, varr, hímez, stb. Ő a ház lelke, ő tartja össze a családot, reggeltől estig, folyamatosan dolgozik.

LÚDTÖMŐ ASSZONY: A lúdtömő asszonyok idősebb szegény asszonyok voltak, akik másoknak tömtek libát. Eljártak házakhoz naponta kétszer és megtömték a háziasszony libáit. Ezt szeptembertől január végéig végzik, amikor éppen nincs nagyobb gazdasági munka.

TÉPŐ ASSZONY: Olyan helyre fogadták fel őket, ahol 500-600 libát nevelnek és a nőcselédek nem győzik a munkát. Idősebb, férjezett asszonyok, akik jól értik a liba tépését. Szeptembertől január végéig van a tépés ideje, terményt és pénzt is kapnak érte.

KOFA: Piacon árulja a portékáját. Általában 40 év feletti, ételmes, beszédes, nehéz munkát nem kedvelő asszonyokból lesz. Zöldséget, gyümölcsöt, kenyeret, sőt, vásznat, tejet, dohányt, csirkét, tojást vagy halat árulnak. Ügyes asszonyok fenn tudják tartani belőle a családot.

BÁBA: Tapasztalt, sokat megélt asszonyokból lett bába, aki ügyesen tudott segédkezni a szüléseknél. A bába feladata a szülés lefolytatása és az akörüli teendők elvégzése volt. De már a szülés előtt ismeri a várandós asszonyt, elmondja mi vár rá, sőt meg is vizsgálja. A szülés után két hétig jár még az anyához és segít neki. Előre megalkudott bért kap érte, ami lehet termény és pénz is.

GYÓGYÍTÓS ASSZONY: Olyan idős asszonyok voltak, akik vagy a szüleiktől tanulták, vagy a maguk tapasztalatából ismerték meg a gyógyítás tudományát. Gyógyfüvekkel dolgoztak, amiből teákat, krémeket készítettek. Kiváló emberismerők és pszichológusok.

ÖZVEGYASSZONY: Férjük elhalálása miatt lettek özvegyek, de gyorsan hivatást találnak a megélhetésért.

- halottbejáró asszony: ugyanazt végzi, mint a funerátor, csak ő nő. Vele szívesebben végeztetik a fiatalok temetését.
- halottmosó asszony: olyan 40-60 év körüli asszonyokból lett, akik nem féltek a halottól
- sirató asszony: szokás volt, hogy a hozzátartozókon kívül, fizetett siratók siratták a háznál a halottat

LELENTARTÓ ASSZONY: Idősebb családok, özvegyasszonyok és öreg lányok hoztak ki a lelencházból gyermekeket, hogy gondozásukért pénzt kapjanak. A lelenctartó biztosítja az ételmezt és a gondozást, a lelencház a ruhát és a cipőt. 5-6 gyereket is kihoznak egyszerre. Ha megszeretik a gyermeket, akkor még családtaggá is válhat, ki is házasíthatják.

GONDVISELŐ ASSZONY: Olyan idős, beteg embereket gondoztak otthon, akiket a kórház, vagy a szeretetház már nem tudott befogadni. Egyszerre 6-15 beteget láttak el és biztosították az utolsó heteit, hónapjait, természetesen nem ingyen.

KOSZTADÓ, KIFŐZŐ ASSZONY: Olyan szegény asszonyokból lett, akik a kevésből is jól tudtak főzni. Mesteremberek jártak zömmel a kosztadókhöz, ebédre vagy vacsorára is. A kifőző asszonyok annyiban különböztek a kosztadóktól, hogy tőlük elhordták az ételt, nem ott ettek.

KVÁRTÉLYADÓ ASSZONY: Pár napra, hétre, hónapra adott ki egy szobát és mellé vállalt mosást, főzést.

Házi feladat: Válassz ki magadnak egy asszonyt az ezen az órán megismertek közül és rajzold le!